

Hodnoty pomáhajú aj v čase krízy

Stanislav Hvozdík

Epidémia koronavírusu, ako pozorujeme, vyvoláva u ľudí rozličné spôsoby ako na toto nebezpečenstvo reagujú. Niektorí lepšie, iní horšie, ba až nebezpečne. Veľa závisí od toho ako človek rozlišuje, poznáva a uplatňuje hodnoty vo svojom živote. Správanie človeka a jeho postoje ovplyvňuje aj to po čom túži a jeho túžby závisia zase od hodnôt, ktoré uznáva o ktoré usiluje. Súčasná podoba civilizácie ponúka človeku príležitosti na pohodlie, príjemnosti, komfort, bezpečie, pocit, že nech sa stane čokoľvek pomoc odniekiaľ príde. Ponúka mnoho rozptýlení, ale tie ešte nemusia byť hodnotou a dobrom. Hodnota nejak vždy súvisí s našou existenciou. Ale neraz sa stáva, že až sa človek ocitne v kríze, dokonca ak ochorie, až potom objaví čo je pre život naozaj dôležité. Zatuži po hodnote a dobre. Zisťuje, že skutočné dobro môže byť iba osobné a vždy spojené s činom. Aby bolo dobro musí byť prejavnené. Civilizačné systémy môžu ponúkať množstvo rozptýlení, tie nemusia byť zlé ak nenarúšajú hodnoty.

Okrem hodnôt, ktorými sa človeka stáva lepší, alebo horší, sú tu aj „dobrá“ prirodzené, ako je zdravie, alebo úžitkové ako je napríklad tunel. Ale tie nerobia človeka lepším zo svojej povahy. Sú to dobrá civilizačnej povahy, ktoré uľahčujú život. Postaviť viadukt je dobrá vec, ale to neznamená, že človek bude lepší. Ľudia sa naučili spoliehať na civilizačné systémy viacej ako na osobné dobrá. Civilizačné systémy, ktoré vytvoril človek, sú synonymom pokroku. Akoby s nimi nič zlé spojené byť nemohlo. Prehliada sa to, že také systémy môžu aj človeka vykorisťovať. Vedeli by o tom rozprávať tí, ktorí pracujú pri rozličných pracovných linkách v zónach „priemyselných parkov“. Civilizačné systémy vytvárajú normy a štandardy. Môžu pomáhať riešiť problémy, ktoré by sám človek nevyriešil. Ale to ešte neznamená, že sme automaticky dobrí. Civilizačné systémy, ponúkajú normy a štandardy, ako na to upozorňuje I. Mucha v knihe „Symboly jednání“, ktoré sa zamieňajú za hodnoty. Nie sú to isté čo hodnoty. I. Mucha píše, že civilizačné systémy zužujú repertoár človeka ako sa správať. A nie je to tak? Trávenie nadmerného času pri na počítači, nie je zúženie repertoáru ako sa správať? Pozeranie do mobilu vždy a všade, nie zúženým repertoárom toho ako sa kto mohol správať a nesprával sa tak? Workoholizmus nie je zúženie repertoára toho ako by sa mohol človek správať? Určite, že je. Tieto jednostrannosti sú výsledkom, toho, že človek prestáva vnímať vzťah medzi tým aký reálne je a aký by ideálne chcel byť. To preto, že sa mu stráca vzťah medzi tým čo robí a ako sa potom cíti vo svojom svedomí. To preto, že stratil svoju vlastnú existenciu, pohltil ju systém. Ak príde kríza človek môže nanovo objaviť svoju existenciu. Dôležité je aby neostal sám. Aby našiel oporu v iných ľuďoch. Teda osobné dobro. Hodnotné vzťahy.

Aj epidémia koronavírusu je skúškou pre ľudské vzťahy. Upozorňuje, že človeka má svoj osud, osobný osud a že má svoju vlastnú existenciu. Že hľadá zmysel života aj v takejto situácii. Že je osobou a že má usilovať aby bol osobnosťou s hodnotným spôsobom života. Starí Gréci tomu hovorili eudaimónia. Išlo o pestovanie vzťahu medzi tým čo robím a ako sa potom cítim vo svojom svedomí. A nám stačí povrchné vedomie, že sme súčasťou toho pokroku? A keďže pokrok prináša príjemné veci, je dobrý. A my sme dobrí s ním. Hoci

v osobnom živote môže mať človek vážne nedostatky sú prekryté vedomím, že on je predsa „pokrokový“ človek. Masívne rozvody, ale aj iné negatívne javy v spoločnosti, ako zanedbávanie výchovy, zlé osobné príklady a iné také javy, by neboli možné ak by človek nepodliehal ilúzii, že on je dobrý pretože je súčasťou „pokroku“. Pretože verí v pokrok, akoby pokrok bol široký prúd rieky, ktorá tečie nezávisle na tom aký kto je. A to je vážny omyl, ilúzia, ktorá sa prehliaha a to poriadne. Veru nie je dobro ako dobro. Sú tu aj pseudodobrá.

Raziť diaľničný tunel, je hodnota. Ale táto hodnota neurobí človeka lepším človekom. Cesta na zahraničnú dovolenku môže byť vnímaná ako hodnota, ale rovnako neurobí človeka sama od seba lepším. Na toto by nás mala upozorniť kultúra. O kultúre slovenský filozof L. Hanus napísal ešte v štyridsiatich rokoch minulého storočia, že aktivizuje poznanie a dáva mu etické rámce. Od kultúrnosti ľudí závisí aj to ako sa budú správať aj v takej kríze ako je epidémia koronavírusu. Uvádza, že kultúra pritom nemôže nahradiť kresťanské náboženstvo, ale ona nemôže byť náboženstvom nahradená. Aj keď poslanie kresťanstva presahuje kultúru, pretože je prípravou na večný život a nie len pozemský, predsa v stredoeurópskych podmienkach kultúra a kresťanstvo ešte spolupracujú. V bývalom režime sa zásadne tvrdilo, že „kultúra“ kresťanstvo nepotrebuje. Aj po novembri 1989 sa kultúra oddeľovala od kresťanstva. Mala byť synonymom civilizačných príjemností. A tu naraz šok, koronavírus. Niekoľko kríza môže viacej priblížiť k Bohu, iného možno, že vzdialiť. Závisí od toho aké má finality. Už zmienený filozof L. Hanus rozlišoval tieto finality: núdzové, utilitaristické, funkcionálne a spirituálne. Niektorí môžu ostať pri utilitaristických finalitách, toho „mať“ a nie „byť“. Hľadiť na prospech, získať niečo, mať stále viacej čohosi materiálneho. Pritom si môže hovoriť, že mu ide o hodnotu, napríklad rodiny. Ale je to zmiešaná hodnota. Úmysel je dôležitý. Hodnota rodiny, ale aj iné hodnoty, nemajú byť iba v spojení s materiálным ale aj duchovným. Kríza môže otvoriť pudy sebazáchovy a chaos v spoločnosti. Preto je aj skúškou toho aká je spoločnosť, kto sú jej členovia. Môže byť podnetom vnútornej premeny človeka.

Prvé odpovede ľudí na koronavírus sú ovplyvnené tým ako oni chápu dobro. A to súvisí s tým ako chápu hodnotu. V knihe M. Forgáča : „Tvárou v tvár“ sa uvádza rozlíšenie hodnôt na prirodzené, zmiešané a transcendentné hodnoty. Napríklad zdravie, ak je prítomné je to prirodzená hodnota a kategória, že je to normálne, ak nie je prítomné je to nejaká patológia. Ale to, že je niekto zdravý, ešte neznamená, že je dobrý. Potom to môžu byť hodnoty zmiešané, napríklad pracovná zaangažovanosť. Práca by mala rozvíjať „talenty“. To je práca ako hodnota a symbolika „talentu“ je o prekrývaní sa s Božími očakávaniami. Preto sa rozlišujú tieto zmiešané hodnoty. Je známe že Pán Boh nehľadá ani tak na výkon ako na úmysel. Aký má úmysel človek svojou pracovnou zaangažovanosťou? Aká je jeho túžba? Koná v zmysle túžby po nekonečne, alebo vrhá túto túžbu do konečných vecí? No ak to robí tak hovoríme o pseudodobre. S akou motiváciou ide človek na dovolenku? Pozorujeme u ľudí akoby až vášeň meniť rozličné dovolenkové denominácie? Aká je motivácia? K. Horneyová, psychologička kultúry píše, že človek má dve veľké pokušenia, byť **neohraničený a rýchle vybrádnutý** z problémov. A to sa nedá. Ak je motívom meniť stále denominácie, ako to môžeme vidieť v súčasnosti, masívna túžba ľudí meniť svoje pobyty, môže byť za tým aj tá túžba byť neohraničený. A tak takáto dovolenka môže byť ľahko pseudobrom. Nemusíme si nič predstavovať, iba si všimnúť, že pred koronavírusom niektorí ľudia zo začiatku utekali na „dovolenky“ do zahraničia. Napriek prvým signálom o nebezpečí. Takto zle riešené „zmiešané hodnoty“, môžu vytvárať ilúziu že hodnoty si človek tvorí sám, že mu neboli dané

cez desatoro prikázaní. Počuli sme príklady, že sa mnohí vybrali na krátky pobyt v zahraničí získali na 14 dní ochranu pred prácou. Vytvorili si „hodnotu“. Teraz počúvame naozaj vysoké čísla tých, ktorí sa z týchto pobytov v zahraničí pýtajú domov. Chápeme, že mohli byť dôvody pracovné. Ale veľmi veľa je ich na „dovolenke“. To môže byť už symptóm. Karanténa konfrontuje človeka, nemôže meniť miesto. A môže byť záťažou aj pri dobre žitom živote. Môže celkom prirodzene nastoľovať otázky, či seba reč, k sebe samému, alebo aj s najbližšími k témam ku ktorým by sa v zhone bežného života nedostal. Môže bilancovať. Priznať si omyly. Alebo dokonca priznať si vinu. Alebo objaviť dobro. Preto je dôležité opatrne pristupovať k obmedzovaniu veci okolo cirkvi. Každý vie pochopiť, že hromadné situácie na sv. omšiach, ba dokonca podávanie si rúk môže vyvolať ohrozenie prenosu koronavírusom. Ale kostoly by mali ostať otvorené, s vystavenými sviatosťami, vysluhovaním napríklad spovedí. To je o transcendentných hodnotách. Kde optimálnym prejavom je cnosť a opakom je hriech. Transcendencia ako spôsobilosť človeka prekročiť vlastnú skúsenosť je založená už v samotnom ľudskom konaní. Analýzu konania urobil M. Blondel, francúzsky filozof. Zistil, že v našom konaní je jednak vôľa nami chcená, spája sa s našimi potrebami, ale je tam aj vôľa chcjúca stále viacej účasti na Bytí. M. Blondel to nazval „norma bytia“, ktorá je človeku uložená. Nie či sa mu chce, alebo nie. Je to o tom o čom píše aj slovenský básnik, M. Rúfus keď píše, „nebudeme súdení za to čo sme nevedeli, ale za to čo sme mali stratiť a nechceli sme stratiť“. Alebo psychologička, logoterapeutka E. Lukasová píše, že zmysel života môžeme objaviť iba tak, že rozpoznáme, ktoré významy už stratili v našom živote význam. Treba ich stratiť a o javoch svojho života nám treba rozmýšľať v hlbších dimenziách. Aj Kristus Pán hovorí v jednom z Evanjeliu, kto stratí život pre mňa nájde ho, kto si ho chce zachovať stratí ho.

Koronavírus konfrontuje naše hodnoty. Kam sme sa dostali, či sme uviazli v ilúzii „pokroku“ doby. Alebo žijeme svoj osobný život hodnôt, rozlišujúc dobro od pseudodobra. V situáciách karantény je treba si vytvoriť nový typ práce. Nezaháľať. Urobiť si nový pracovný program napríklad v programe dňa zahrnúť aj čítanie dobrej knihy. Premýšľať o nej. Čítanie Biblie, ale predovšetkým je viacej času k modlitbe. Modlitba to je cvičenia na rozhovor s dobrom. Pretože v karanténe a nebudaj aj ochorenie sú okolnosťami, ktoré by mohli narušiť náš dialóg s dobrom. Aj utrpenie môže byť vždy aj pokušením začať dialóg so zlým, ktoré môže byť nablízku a , ved’ je napísané, dajte si pozor, lebo zlý duch obchádza a hľadá koho by mohol „zožrať“. V karanténe máme možnosť udržiavať kontakty s ľuďmi cez telefón. Je dôležité tvoriť aj v karanténe spoločnosť s inými cez telefón, internet. Dôležité je vytvárať skúsenosť, že sme niekde sociálne zahrnutý. Že o sebe vieme. Môže sa stať, že pri zvyšovaní epidémie sa budú ľudia vnímať rozlične. Niekedy aj nepriateľský, na to by sme si mali dať pozor, či nie sme už v dialógu so Zlým. Naopak, epidémia môže vyvolať u ľudí potrebu pomáhať, byť prosociálny, dobrovoľníctvo, obetavosť, môže na dlho vtlačiť dobrými skutkami ľudí, hodnotným správaním pečať mravnej normy pre celú spoločnosť. Túto skúsenosť potom spoločnosť uloží do svojej pamäti. Môžeme si priať aby aj spoločnosť na Slovensku po epidémii bola lepšou ako pred epidémiou.